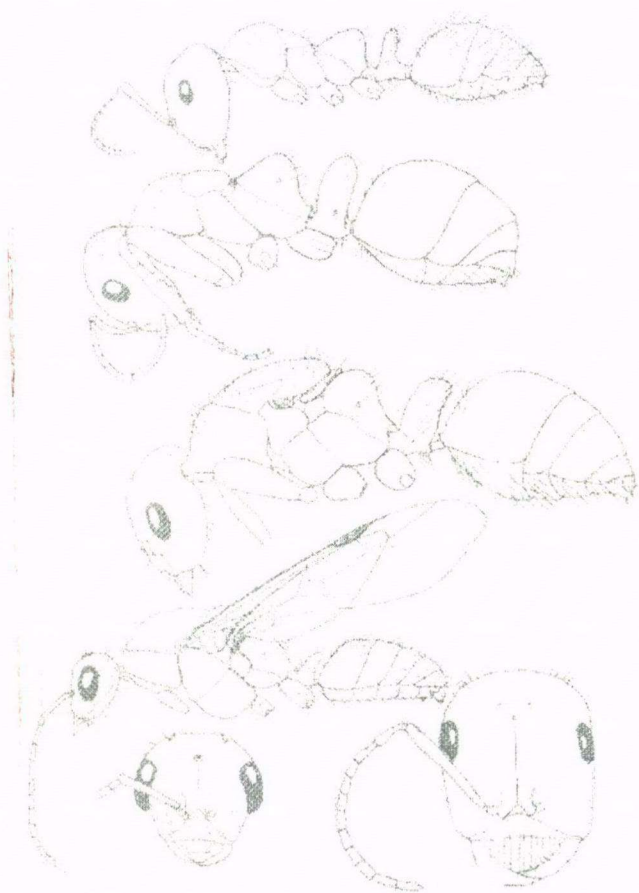

FORUM FORMICIDARUM

Mededelingenblad van de Mierenwerkgroep van de
Nederlandse Entomologische Vereniging

APR 2009

Ameisen ants fourmis mieren myrer Seechömessen

INHOUD

I	<u>Activiteiten</u>	1
II	<u>Onderzoeksresultaten</u>	
	II.A Een vondst van de mierenpissebed <i>Platyarthrus hoffmannseggii</i> bij de oprolmier <i>Myrmecina graminicola</i> Jinze Noordijk & Matty P. Berg	2
III	<u>Inventarisaties</u>	
	III.A Mieren inventarisatie in het Liort-dal, France Rudolf van Hengel	5
IV	<u>Literatuur</u>	
	IV.A Soortenlijst van mieren in Nederland Rudolf van Hengel	12
V	<u>Het houden van mieren</u>	
	V.A Zwemmende mieren	19
VI	<u>Diversen</u>	
	VI.A Financiële verantwoording 2008	20

I ACTIVITEITEN

2009

15/17 mei	LIW inventarisatie dag/weekend te Bakkeveen (heideterrein op de grens van Friesland, Groningen en Drenthe)
5/7 jun	NEV zomerbijeenkomst te Kraggenburg (NO polder)
6 jun	1001 soortendag in Kuinderbos (NO polder)
7/9 aug	EIS weekend op Schiermonnikoog
(?) sep	inventarisatie excursie
31 okt (?)	determinatiedag te Wageningen

2010

13 mrt	MWG bijeenkomst in het CNME 'Landgoed Schothorst' te Amersfoort (beamer aanwezig)
--------	---

Zie ook www.nev.nl voor verdere details en een overzicht van alle activiteiten.

LA LIW INVENTARISATIE 15/16/17 MEI TE BAKKEVEEN

De MWG mag weer aansluiten bij het inventarisatieweekend in mei van de Landelijke Insecten Werkgroep (LIW) van de KNNV.

Voor deelname bestaan verschillende mogelijkheden:

- **alleen overdag op zaterdag**, 's morgens om 09.00 vertrek bij kampeerboerderij 'Schaapskooi'. Voor degenen die niet 's morgens om 09.00 uur aanwezig kunnen zijn, wordt een rendez-vous vastgesteld om 11.00 uur.

- **één of twee overnachtingen.**

(De MWG coördinator inventarisaties is het gehele weekend aanwezig)

Aanmelden:

Aanmelden bij Arjan van der Veen (0320.246631) (avdveen@cuci.nl), cc Rudolf van Hengel (mwg.bestuur@gmail.com) ivm MWG coördinatie, vervoer en rendez-vous.

Accommodatie:

Meer informatie over het gebied: www.fryskegea.nl. Tik in het zoekvenster 'Bakkeveen' en klik bij de zoekresultaten op 'Overzichtskaart Manderfjild Bakkeveen'.

De kampeerboerderij 'Schaapskooi' staat rechtsboven aangegeven op het kaartje.

Deze keer is er vermoedelijk slechts één slaapzaal.

Programma:**Vrijdag 15 mei**

aankomst; 20.00 dialezing

(vroeg deelnemers kunnen alvast de omgeving verkennen, de kampeerboerderij is eerder open; zelf voor diner zorgen)

Zaterdag 16 mei

09.00 vertrek naar terrein

18.30 diner

Zondag 17 mei

09.00 vertrek naar terrein

15.00 einde weekend

Voor kosten en verdere informatie: www.knnv.nl/liw. ('weekends' aanklikken)

II ONDERZOEKSRESULTATEN

II.A EEN VONDSST VAN DE MIERENPISSEBED *PLATYARTHURUS* HOFFMANNSEGGI BIJ DE OPROLMIER *MYRMECINA GRAMINICOLA*

Jinze Noordijk¹ & Matty P. Berg²¹ Wageningen, jinzenoordijk@hotmail.com² Westzaan, matty.berg@falw.vu.nl

2009

Myrmecina graminicola

De oprolmier *Myrmecina graminicola* (Latreille, 1802) is een verborgen levend, klein miertje. De werksters zijn zo'n drie mm groot en de kolonies bevinden zich vaak onder de grond of in de strooisellaag, soms zelfs vrij diep. De werksters foerageren voornamelijk in de strooisellaag en vrijwel niet aan het bodemoppervlak (Seifert 2007). Hierdoor wordt de soort vaak niet gevonden en staat ze in Nederland als "vrij zeldzaam" bekend (Van Loon 2004). Een mooie kans om de nestjes toch te vinden is te zoeken onder stenen. Enkele nestjes van de oprolmier werden op deze manier in de Botanische tuin De Dreijen in Wageningen aangetroffen. Hier werden niet alleen nestjes onder stenen gevonden, maar ook midden op een met gras begroeid wandelpaadje, waar de miertjes af en toe gewoon aan het oppervlak te zien waren. In het rivierengebied is de oprolmier relatief veel gevonden, en er zijn ook recente waarneming van deze leuke soort in Wageningen (Noordijk *et al.* 2006).

Hiernaast is de oprolmier voornamelijk bekend uit Zuid-Limburg, en zijn er enkele geïsoleerde waarnemingen in het westen van Nederland (Van Loon 2004).

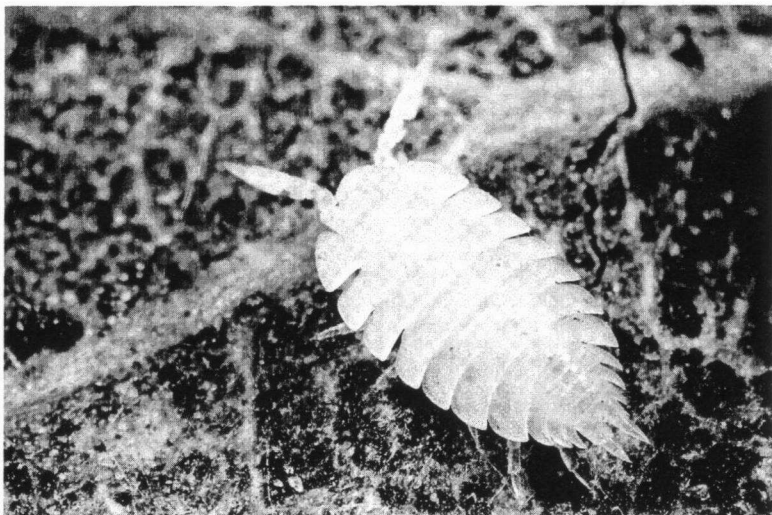
Afb. II.1. Lokatie in Botanische Tuin De Dreijen waar goed mierennestjes geobserveerd kunnen worden; onder de stenen bevinden zich zowel nesten van *Myrmecina graminicola* als van *Ponera coarctata*. (Foto J. Noordijk, 2009)

De mierenpissebed *Platyarthrus hoffmannseggi*

De botanische tuin biedt met de vele stenen zeer geschikte mogelijkheden om oprolmier-nestjes te bekijken, die over het algemeen lastig te vinden zijn (afb. II.1). Naast de nesten van de oprolmier, zijn op dezelfde plek ook nestjes van de staafmier *Ponera coarctata* gevonden (Noordijk *et al.* 2008). Wat de vondst in De Dreijen nu zo interessant maakt, is dat tijdens een van de bezoeken aan dit plekje een individu van de mierenpissebed *Platyarthrus hoffmannseggi* Brandt, 1833 in een nest van de oprolmier werd aangetroffen. Voor zover wij kunnen nagaan is dit de allereerste keer dat deze symbiontische combinatie van deze twee soorten is aangetroffen.

De mierenpissebed is een witte, blinde, afgeplatte pissebed die met een lengte van 6 mm tot de groep van middelgrootte pissebedden behoort (afb. II.2, p. 4). Hij leeft uitsluitend in de nesten van mieren. Het aantal waarnemingen in verlate mierennesten is op een hand te tellen. De soort is in Nederland wijd verspreid (Berg *et al.* 2008). Het zwaartepunt van zijn verspreiding ligt in het westen van het land, waar hij veelvuldig voorkomt op rijke grond, vooral kleigrond. Zijn voorkeur voor kleigrond verklaard ook zijn veelvuldige aanwezigheid langs de grote rivieren en Zuid-Limburg.

Op zand- en veengrond lijkt deze pissebed te ontbreken. De mierenpissebed is in Nederland bekend uit de nesten van 25 mierensoorten (Berg 1995, Berg in voorbereiding).

Afb. II.2. De Mierenpissebed *Platyarthus hoffmannseggii*. (Foto Th. Heijerman, 2004)

Opvallend is dat met name in de nesten van mieren uit het genus *Lasius* (bij negen soorten) en *Myrmica* (bij drie soorten) de mierenpissebed veelvuldig wordt gezien. In mindere mate leeft hij ook in de nesten van *Formica*, waar hij bij vijf soorten is vastgesteld. Nooit eerder is hij waargenomen bij de oprolmier. Nesten van deze mier lijken eigenlijk ook weinig geschikt, omdat ze in de regel worden bevolkt door slechts zo'n 40-80 werksters (Seifert 2007). De mierenpissebed heeft vaak wat grotere nesten nodig, omdat de dieren leven van afval wat de mieren laten rondslingeren. Te kleine nesten leveren te weinig voedsel op voor een populatie mierenpissebed. Dit zou ook het geringe voorkomen in nesten van *Ponera coarctata* (Latreille, 1802), *Tetramorium caespitum* (L., 1758) en *Stenamma westwoodi* Westwood, 1839 kunnen verklaren. Een andere verklaring kan zijn dat de nesten van deze soorten vaker in zand liggen. Blijkbaar heeft de mierenpissebed veel kalk nodig om zijn skelet op te kunnen bouwen. De vondst van *Platyarthus hoffmannseggii* bij de oprolmier geeft aan dat ook bij andere mierensoorten met relatieve kleine nestjes de mierenpissebed niet hoeft te ontbreken. Wij hopen op dezelfde plek de mierenpissenbed ook bij de staafmier te kunnen aantonen, en wie vindt de eerste mierenpissebed bij *Tetramorium*? We houden ons aanbevolen voor waarnemingen!

Referenties

- Berg, M.P. Soesbergen, M., Tempelman, D. & Wijnhoven, H. 2008.** Verspreidingsatlas Nederlandse landpissebedden, duizendpoten en miljoenpoten (Isopoda, Chilopoda, Diplopoda). European Invertebrate Survey - Nederland / Vrije Universiteit - Afdeling Dierecologie.
- Noordijk, J., Boer, P., Wijnhoven, H., Smits, J. & Raemakers, I. 2008.** De staafmier *Ponera coarctata* in Nederland. *Entomologische Berichten* 68: 78-82.
- Seifert, B. 2007.** *Die Ameisen Mittel- und Nordeuropas*. Lutra, Verlags- und Vertriebsgesellschaft.
- Noordijk, J., Boer, P. & Morssinkhof, R. 2006.** Miereninventarisatie Universiteitsterrein 'De Born' in Wageningen 2006. *Forum Formicidarum* 7(1): 6-10.
- Loon, A.J. van 2004.** Formicidae - mieren. In: M. Reemer, A.J. Van Loon & T.M.J. Peeters (red), *De wespen en mieren van Nederland (Hymenoptera: Aculeata)* [Nederlandse Fauna 6]. NNM, KNNV Uitgeverij, EIS-Nederland: 227-263.
- Berg, M. 1995.** De Mierenpissebed: *Platyarthrus hoffmannseggi*, een mysterieuze gast in mierennesten. *Natura* 92: 62-65.

III INVENTARISATIES

III.A MIEREN INVENTARISATIE IN HET LIORT-DAL

FRANCE, MIDI-PYRÉNÉES, Département AVEYRON

Rudolf van Hengel, Bilthoven, 2009

Waarom mieren inventariseren in het Liort-dal?

Het Liort-dal geniet gedeeltelijk bescherming als natuurgebied. Het is aangemerkt als Z.N.I.E.F.F. (Zones Naturelles d'Interêt Ecologique, faunistique, Floristique) gebied en Natura 2000 gebied.

Dat maakt het extra interessant om door onderzoek bij te dragen aan deze bescherming.

De stichting 'Les Amis du Moulin de Liort' houdt zich bezig met onderzoek naar de natuurwaarden in dit gebied. Zodoende is er coördinatie bij het verzamelen van gegevens en wordt gegarandeerd dat van de gegevens optimaal gebruik wordt gemaakt.

Mieren zijn bovendien zeer geschikt om iets over de soortenrijkdom in een bepaald gebied te zeggen. Immers, waar zij gevonden worden horen ze bij de omgeving.

Daar vinden ze hun voedsel en brengen ze hun larven groot. Een groot aantal betrekkelijk eenvoudig te vinden mierensoorten zijn daarom zeer geschikt als indicator-soorten.

Dit geldt ook voor sprinkhanen.

Alleen voor de gevleugelde geslachtsdieren van de mieren hoeft dit niet te gelden. Zij kunnen gevonden worden in een vierkante kilometer-vak, waar ze niet zijn opgegroeid en soms ook waar ze niet kunnen overleven. Hetzelfde geldt ook voor bijvoorbeeld vlinders en vogels.

Stichting 'Les Amis du Moulin de Liort'

Waar?

De Liort ontspringt in het departement Aveyron in de buurt van Rieupeyroux en stroomt naar het zuiden over het grondgebied van de gemeentes Rieupeyroux, Castanet, Pradinas, La Salvétat Peyralès en Tayrac. De beek komt na vijftien kilometer uit in de Lézert, die op zijn beurt weer uitkomt in de Viaur. Grotere plaatsen in de omgeving zijn : Villefranche de Rouergue, Rodez, Carmaux en Albi.

Wat?

Het beekdal van de Liort is een nog tamelijk ongeschonden ecosysteem met een grote rijkdom aan flora en fauna. Dit stuk natuur wordt bedreigd door grootschalige houtkap, intensivering van de landbouw en veeteelt in de randgebieden en het ontbreken van een samenhangend milieugericht beleid van de betrokken gemeentes.

De stichting 'Les Amis du Moulin de Liort' probeert sinds de tachtiger jaren betrokkenen te interesseren voor natuurbehoud in het Liortdal.

Doel

Haar doelstellingen zijn :

- Het uitvoeren van ecologisch onderzoek in het Liortdal. Door onderzoek worden de natuurwaarden in kaart gebracht en problemenesignaleerd.
- Het verzamelen van fondsen om grond te kunnen kopen teneinde zoveel mogelijk van het dal als biotoop veilig te stellen en zo mogelijk te verbeteren.

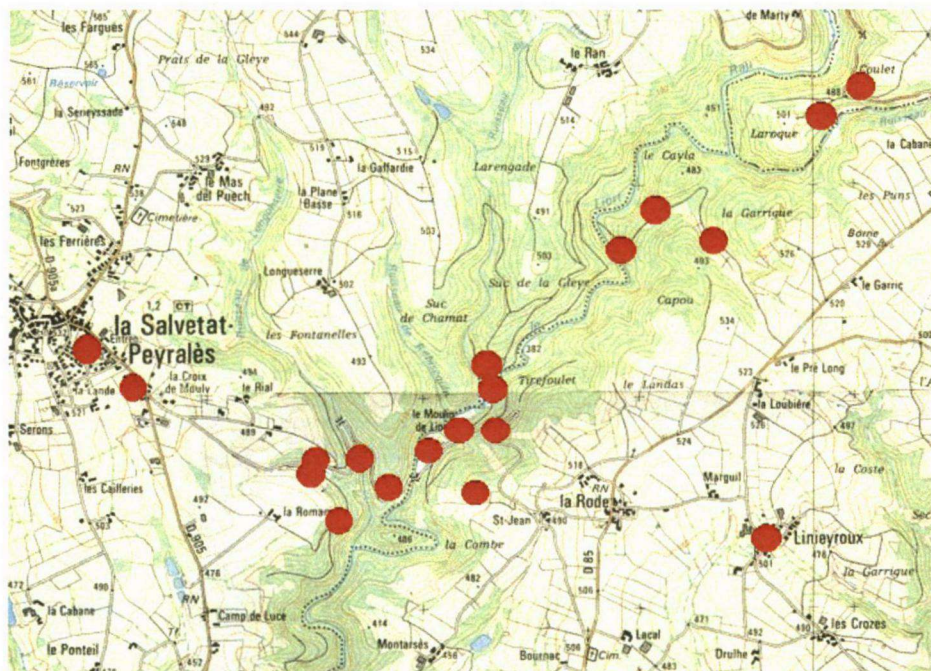
Het gebied

Het dal wordt gedomineerd door eikenbossen (*Quercus robur*), maar ook vele andere soorten bomen komen voor. Naaldbomen zijn m.u.v. jeneverbes (*Juniperus*) vrijwel afwezig. In een groot gedeelte van het dal zijn de bossen behoorlijk dicht, waardoor weinig zonlicht op de bodem valt. Hier zijn ook weinig mieren te vinden. Daar tussen liggen, vooral langs de rivier, graslandjes, al of niet begraaasd. Tenslotte zijn er talloze open plekken, meestal niet al te groot, waar de zon de bodem goed kan bereiken.

De randen van het dal worden overwegend begrensd door grasland voor beweiding.

Alhoewel bij het verzamelen van de mieren het leefgebied (habitat) steeds is

weergegeven, is er in deze verslaglegging voor gekozen om het gebied als één geheel (biotoop) van donker gemengd bos met graslanden en open plekken te bezien. Op afbeelding III.1 is goed te zien hoe het beboste rivierdal afsteekt tegen de omliggende cultuurgrond.

Afb.III.1 Centra van de geïntervieweerde gebieden in de uurhokken 435/4895 en 440/4895

Beschikbaar databestand in Frankrijk

Om iets over de kwaliteit van een inventarisatie te kunnen zeggen, moet men kunnen vergelijken met gegevens, die in het verleden verzameld zijn.

Hier doet zich meteen een probleem voor: er wordt in Frankrijk niet systematisch geïntervieweerd, gegevens worden niet centraal verzameld, zoals in Nederland door de stichting EIS. Beschikbare gegevens zijn verouderd en de laatste determinatietabel voor Frankrijk dateert van 1968 (F. Bernard) en is zeker niet foutloos. Een nieuwe tabel lijkt nog niet in de maak.

Wel is er een aantal websites die iets over verspreiding van mieren zeggen, maar de betrouwbaarheid van de meesten is twijfelachtig. Eén website springt er echter uit: Antarea. Deze site is opgezet in maart 2006 en dus nog heel recent.

Hij wordt uiterst gereguleerd onderhouden. Slechts twee experts zijn gerechtigd determinaties definitief vast te stellen: leraar natuurwetenschappen Christophe Galkowski en emeritus-hoogleraar Henri Cagniant. Of dit op termijn vol te houden is wordt betwijfeld.

Elke gevonden mier moet naar hen toegestuurd worden, wil de soortnaam opgenomen worden in de database. In die database wordt dan de vinder vermeld en is een van de twee bovenstaande personen als determinator opgenomen, ook al was de mier al door de vinder juist gedetermineerd.

Er is voor gekozen de waarnemingen in het Liorddal alleen te vergelijken met de gegevens in de database van Antarea.

Gevonden soorten

De inventarisatie vond plaats tussen 20 en 28 juli 2008. Het weer was steeds geschikt om de inventarisaties uit te voeren.

In totaal worden 42 mierensoorten gevonden. Samen met eerdere inventarisaties in 2001 en 2007 (Noordijk et al, 2007) zijn nu 47 soorten in het Liord-dal gevonden. Voor Nederland een hoog aantal, maar hoe ligt dat in Frankrijk? Zie tabel III.1.

Tabel III.1 Vergelijking van het aantal gevonden soorten met de database van Antarea.

	database Antarea	<u>nieuwe (totaal gevonden) soorten</u>			totaal aantal soorten
		2001	2007	2008	
Liort-dal	0	15 (15)	4 (10)	28 (42)	47
Aveyron	23	5	3	21	52
Frankrijk	149	0	0	1	150

Volgens de database van Antarea zijn in het gehele département Aveyron 23 soorten bekend (maart 2009). Dus met 47 soorten alleen in het Liort-dal hebben we de kennis van de verspreiding van mieren in Frankrijk aanzienlijk kunnen uitbreiden. Overigens zijn 5 van de 23 soorten in Aveyron niet in het Liort-dal gevonden. Het totaal van soorten voor dit département komt daardoor op 52.

Frankrijk telt 149 soorten volgens de database van Antarea. Uiteraard zijn deze soorten niet in elk département vertegenwoordigd. Sommige soorten zijn slechts in een enkel département waargenomen.

Van de in 2008 waargenomen soorten is er één, *Hypoponera punctatissima*, die zelfs voor heel Frankrijk (nog) onbekend was bij Antarea.

In tabel III.2 zijn per uurhok (25 km²) de soorten opgenomen die in 2008 zijn gevonden. De vermelde dekkingsgraad geeft aan:

- met arabische cijfers - hoeveel km² voldoende zijn onderzocht;
- met een plusteken - hoeveel andere km² gedeeltelijk zijn onderzocht,
- bij uurhokken - in hoeveel uurhokken de soorten zijn gevonden,
- bij Départements - in hoeveel départements de soorten bekend waren (database Antarea).

Achter de soortnaam geeft elk + teken een waarneming aan (v = 5 waarnemingen, x = 10 waarnemingen). Geslachtsdieren zijn apart vermeld, omdat nooit met zekerheid kan worden vastgesteld, dat zij uit het betrokken km² vak afkomstig zijn.

Tabel III.2 Verspreiding van de in 2008 gevonden soorten over de bemonsterde uurhokken (25 km²)

▼ naam / jaar ►	2008	2008	2008	2008	2009
UTM ►	435/4895	440/4895	435/4890	Aveyron	France
dekkingsgraad ►	3+++ km ²	+ km ²	1+ km ²	uurhokken	départements
Ponerinae					
<i>P. coarctata</i>	+			1	13
<i>H. punctatissima</i>			♀	1	0
Myrmicinae					
<i>M. ruginodis</i>	+++		+	2	58
<i>M. scabrinodis</i>	v		+	2	29
<i>M. sabuleti</i>	v	+	+	3	43
<i>M. specioides</i>	++			1	32
<i>M. graminicola</i>	+		+	2	15
<i>C. scutellarum</i>	+		+	2	37
<i>A. subterranea</i>	x+	+	+++	3	49
<i>A. gibbosa</i>		+		1	8
<i>T. caespitum</i>	+++♂	+	+	3	36
<i>T. impurum</i>	v+		++	2	13
<i>T. unifasciatus</i>	v		+	2	48
<i>T. nylanderii</i>	+++	+	+	3	45
<i>T. parvulus</i>	++		+	2	10
<i>T. tuberum</i>	♀			1	9
<i>P. pallidula</i>	v		++	2	29
<i>M. structor</i>	+			1	33

▼ naam / jaar ►	2008	2008	2008	2008	2009
UTM ►	435/4895	440/4895	435/4890	Aveyron	France
dekkingsgraad ►	3+++ km ²	+ km ²	1+ km ²	uurhokken	départements

Formicinae

<i>F. fusca</i>	?			?	55
<i>F. rufibarbis</i>	v	+		2	49
<i>F. cunicularia</i>	x++++	+		2	55
<i>F. gagates</i>	x++++	++	++	3	40
<i>F. lusatica</i>	++			1	1
<i>L. niger</i>	v+♀			1	86
<i>L. emarginatus</i>	xv		+	2	74
<i>L. brunneus</i>	++		+	2	41
<i>L. alienus</i>	++++	+		2	34
<i>L. platythorax</i>	+			1	37
<i>L. umbratus</i>	+♀♀		♀♂	2	15
<i>L. distinguendus</i>	♀		♀♀	2	6
<i>L. sabularum</i>	♀♀		♀♀♀	2	3
<i>L. fuliginosus</i>	+++	+		2	62
<i>P. pygmaea</i>	++++	+	++	3	38
<i>C. vagus</i>	v+			1	32
<i>C. lateralis</i>	+	+		2	31
<i>C. aethiops</i>	+++	+		2	32
<i>C. ligniperdus</i>	+			1	34
<i>C. piceus</i>			+	1	26
<i>C. fallax</i>			+	1	14

Dolichoderinae

<i>D. quadripunctatus</i>	+++		++	2	28
<i>T. pygmaeum</i>	+			1	7
<i>T. erraticum</i>	v	+	+++	3	42

aantal soorten	39	14	24	42	149
----------------	----	----	----	----	-----

Een overzicht per gevonden locatie en per km² vak is op aanvraag beschikbaar (43rudolf@gmail.com).

Methode van onderzoek

Er is uitsluitend visueel geïnventariseerd, er zijn dus geen vallen geplaatst. Er is veel aandacht gegeven aan de soortenrijkste locaties (op basis van eerdere natuurgegevens van de Stichting), echter ook minder gunstige gebieden zijn bezocht.

Verdere inventarisaties

Het Liordtal strekt zich uit over 6 uurhokken (circa 25 km² vakken), tussen y = 4893 en y = 4906. In 2008 zijn de drie zuidelijke uurhokken onderzocht. In 2001 en 2007 is ad-hoc verzameld.

Om een beter inzicht in de totale mierenrijkdom te verkrijgen dienen ook de drie noordelijke uurhokken goed te worden onderzocht.

Daarnaast is het interessant te onderzoeken welke mierensoorten op de hoogvlakte buiten het dal gevonden worden en welke in het oostelijk gelegen dal van de Léziert.

Tenslotte zou het interessant zijn te onderzoeken welke soorten voorkomen ten noorden van Rieupeyroux, aan de andere kant van de waterscheiding, in het dal van de Aveyron. Voor liefhebbers nog genoeg uitdagingen!

Dank

Mijn dank wil ik betuigen aan Jinze Noordijk, voor het enthousiasmeren en het beschikbaarstellen van terreingegevens en andere nuttige informatie. Peter Boer dank ik voor het verifiëren en waar nodig corrigeren van determinaties van een aantal lastige soorten.

Literatuur:

Stichting 'Les amis du moulin de Liort', maart 2009. Website <http://www.amisliort.org/>
Antarea, maart 2009. Database website <http://antarea.fr/projet/index.html>.

Noordijk, J. et al, 2007. Aanvullende inventarisatie van het Liordtal. Intern rapport Les Amis du Moulin de Liort.

Boer, P., 2005. *Lasius (Ch.) sabularum* en *L. (Ch.) distinguendus* in Nederland. Entomologische Berichten 65: 8-13

Noordijk, J., 2002. Le Liort, beschrijving en bescherming van een beekecosysteem. Afstudeerverslag, VU Amsterdam, Alterra Wageningen, Les Amis du Moulin de Liort.

Seifert, B., 1997 *Formica lusatica* n. sp. - a sympatric sibling species of *F. cunicularia* and *F. rufibarbis*. Abhandlungen und Berichte des Naturkundemuseums Górlitz 69(5): 3-16.

Seifert, B., 1996. Ameisen, beobachten, bestimmen. Lutra, Verlags- und Vertriebsgesellschaft.

Kutter, H., 1978 6a Formicidae

Kutter, H., 1977 6 Formicidae

Bernard, F., 1968. Les fourmis d'Europe occidentale et septentrionale. Masson et Cie

IV LITERATUUR

IV.A SOORTENLIJST VAN MIEREN IN NEDERLAND

Rudolf van Hengel, Bilthoven, 2009

Sinds de lijst met Nederlandse soortnamen werd goedgekeurd op de MWG-bijeenkomst van 15 mrt 2003 zijn er alweer heel wat nieuwe soorten aan de Nederlandse fauna toegevoegd:

- *Hypoponera punctatissima*
- *Myrmica hirsuta*
- *M. schenckioides*
- *M. vandeli*
- *Leptothorax gredleri*
- *Lasius sabularum*
- *L. distinguendus*
- *L. jensi*

De indeling van de subfamilies is op fylogenetisch/chronologische volgorde (naar jaar van beschrijving), geslachten en soorten staan op alfabetisch/chronologische volgorde.

Afwijkend van de gangbare indeling van het geslacht *Formica* is er door mij voor gekozen *F. fusca* en verwanten (officieel de *Serviformica*) te beschouwen als *Formica sensu stricto*. Immers, fylogenetisch staan zij aan de basis van het geslacht *Formica*. De bosmieren komen daardoor in een nieuw subgenus *Silvaformica* (letterlijke vertaling). Graag hoor ik hierover uw mening.

De soorten die uitsluitend in België voorkomen zijn in onderstaande lijst weggelaten. Zie daarvoor <http://www.formicidae.be>

De afkortingen onder de Nederlandse naam kunnen gebruikt worden bij de administratie van collecties en gegevens.

Een mierensoort is zeer zeldzaam als hij in slechts één provincie voorkomt en zeer algemeen als dat in tien of meer provincies het geval is.

Het voorkomen per provincie is gebaseerd op het EIS-bestand.

Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam	Voorkomen per provincie en opmerkingen
<u>FORMICIDAE - MIEREN</u>		
<u>subfamilie Ponerinae</u> Lepeletier, 1836 : oermieren		
a. genus <i>Ponera</i> Latreille, 1804 : staafmieren		
<i>P. coarctata</i> Latreille, 1802	staafmier aa - <i>Pct</i>	Ze-ZH-NH-FI-Ge-NB-Li
b. genus <i>Hypoponera</i> Santschi 1938		
<i>H. punctatissima</i> Roger, 1859	compostmier ba - <i>Hpt</i>	NB Door J. Blommaert in 2005 in de Biesbosch gevonden
<u>subfamilie Myrmicinae</u> Lepeletier, 1836 : knooppmieren		
c. genus <i>Myrmica</i> Latreille 1804: steekmieren		
<i>M. rubra</i> Linnaeus, 1758	gewone steekmier ca - <i>Mrb</i>	Ze-ZH-NH-FI-Fr-Gr-Dr-Ov-Ge-Ut-NB-Li
<i>M. lobicornis</i> Nylander, 1846	kalme steekmier cb - <i>Mlc</i>	Fr-Dr
<i>M. ruginodis</i> Nylander, 1846	bossteekmier cc - <i>Mrd</i>	Ze-ZH-NH-FI-Fr-Gr-Dr-Ov-Ge-Ut-NB-Li
<i>M. scabrinodis</i> Nylander, 1846	ruwknoopsteekmier cd - <i>Msn</i>	Ze-ZH-NH-FI-Fr-Gr-Dr-Ov-Ge-Ut-NB-Li
<i>M. sulcinodis</i> Nylander, 1846	heidesteekmier ce - <i>Msc</i>	Ge
<i>M. rugulosa</i> Nylander, 1849	kleine steek mier cf - <i>Mrl</i>	Ze-ZH-NH-FI-Fr-Dr-Ov-Ge-Ut-NB-Li
<i>M. sabuleti</i> Meinert, 1861	zandsteekmier cg - <i>Msl</i>	Ze-ZH-NH-FI-Fr-Gr-Dr-Ov-Ge-Ut-NB-Li
<i>M. schencki</i> Emery, 1895	kokersteekmier ch - <i>Msk</i>	ZH-NH-Fr-Dr-Ov-Ge-Ut-NB-Li

<i>M. specioides</i> Bondroit, 1918	duinsteekmier ci - <i>Msp</i>	Ze-ZH-NH-Fr-Dr-Ge-Ut-NB-Li
<i>M. gallienii</i> Bondroit, 1920	zeggesteekmier cj - <i>Mgl</i>	Ge-Li
<i>M. vandeli</i> Bondroit, 1920	ck - <i>Mvd</i>	Dr (in vangstmateriaal aangetroffen door Peter Boer)
<i>M. lonae</i> Finzi, 1926	lepelsteekmier cl - <i>Mln</i>	Fl-Fr-Gr-Dr-Ov-Ge-Ut-NB-Li Mogelijk is <i>M. lonae</i> een sterk afwijkende morphe van <i>M. sabuleti</i> (Seifert, 1996)
<i>M. hirsuta</i> Elmes, 1978	ruige gaststeekmier cm - <i>Mhs</i>	Ge (in vangstmateriaal aangetroffen door Peter Boer)
<i>M. schenckiioides</i> Boer & Noordijk, 2005	kokersteekmiegast cn - <i>Msi</i>	Ge Het enige exemplaar ter wereld is door Jinze Noordijk bij Harderwijk (2004) gevonden (coll. Naturalis)
d. genus <i>Myrmecina</i> Curtis, 1829: oprolmieren		
<i>M. graminicola</i> Latreille, 1802	oprolmier da - <i>Mgc</i>	ZH-NH-Ge-Ut-Li
e. genus <i>Stenammina</i> Westwood, 1839 : steelknoopmieren		
<i>S. westwoodi</i> Westwood, 1840	Engelse drentelmier ea - <i>Sww</i>	NB Slechts een vondst in Nederland
<i>S. debile</i> Förster, 1850	drentelmier eb - <i>Sdb</i>	ZH-NH-Fr-Dr-Ov-Ge-Ut-NB-Li
f. genus <i>Solenopsis</i> Westwood, 1840 : diefmieren		
<i>S. fugax</i> Latreille, 1798	diefmier fa - <i>Sfx</i>	NH-NB-Li
g. genus <i>Strongylognathus</i> Mayr, 1853 : sabelmieren		
<i>S. testaceus</i> Schenck, 1852	sabelmier ga - <i>Stc</i>	NH-Ge-Ut-Li

h. genus <i>Tetramorium</i> Mayr, 1855 : zaadmieren		
<i>T. caespitum</i> Linnaeus, 1758	zwarte zaadmier ha - <i>Tcp</i>	Ze-ZH-NH-Fl-Fr-Gr-Dr-Ov-Ge-Ut- NB-Li
<i>T. impurum</i> Förster, 1850	bruine zaadmier hb - <i>Tip</i>	Li
i. genus <i>Formicoxenus</i> Mayr, 1855 : gastmieren		
<i>F. nitidulus</i> Nylander, 1846	glanzende gastmier ia - <i>Fnd</i>	Ze-ZH-NH-Dr-Ov-Ge-Ut-NB-Li
j. genus <i>Leptothorax</i> Mayr, 1855 : slankmieren		
<i>L. acervorum</i> Fabricius, 1793	behaarde slankmier ja - <i>Lav</i>	Ze-ZH-NH-Fr-Gr-Dr-Ov-Ge-Ut-NB- Li
<i>L. muscorum</i> Nylander, 1846	mosslankmier jb - <i>Lmc</i>	ZH-Fr-Gr-Dr-Ov-Ge-Ut-NB-Li
<i>L. gredleri</i> Mayr, 1855	gladde slankmier jc - <i>Lgl</i>	Ge-Ut
k. genus <i>Temnothorax</i> Mayr, 1861 : dwergslankmieren		
<i>T. tuberum</i> Fabricius, 1775	steenslankmier ka - <i>Ttb</i>	Li
<i>T. unifasciatus</i> Latreille, 1798	zwartbandslankmier kb - <i>Tuf</i>	Li
<i>T. nylanderi</i> Förster, 1850	bosslankmier kc - <i>Tny</i>	Ze-ZH-Gr-Ov-Ge-Ut-NB-Li
<i>T. interruptus</i> Schenck, 1852	kalkslankmier kd - <i>Tir</i>	
<i>T. albipennis</i> Curtis, 1854	stengelslankmier ke - <i>Tap</i>	ZH-NH
<i>T. affinis</i> Mayr, 1855	boomslankmier kf - <i>Taf</i>	Li

I. genus <i>Anergates</i> Forel, 1874 : woekermieren		
<i>A. atratulus</i> Schenck, 1852	woekermier la - <i>Aat</i>	ZH-NH-Fl-Ov-Ge-Li
subfamilie Formicinae Lepeletier, 1836 : schubmieren		
m. genus <i>Formica</i> Linnaeus, 1758 : grote schubmieren		
subgenus <i>Formica</i> <i>sensu stricto</i> : renmieren		
<i>F. fusca</i> Linnaeus, 1758	grauwzwarte mier ma - <i>Ffc</i>	Ze-ZH-NH-Fl-Fr-Gr-Dr-Ov-Ge-Ut- NB-Li
<i>F. rufibarbis</i> Fabricius, 1793	rode baardmier mb - <i>Frb</i>	Ze-ZH-NH-Fl-Fr-Dr-Ov-Ge-Ut-NB-Li
<i>F. cunicularia</i> Latreille, 1798	bruine baardmier mc - <i>Fcc</i>	Ze-ZH-NH-Fl-Fr-Ov-Ge-Ut-NB-Li
<i>F. picea</i> Nylander, 1846	veenmier md - <i>Fpc</i>	Gr-Dr-Ov-Ge-NB-Li de naam <i>F. trans-</i> <i>caucasica</i> is verlaten (Seifert, 2004)
<i>F. lusatica</i> Seifert, 1997	duinbaardmier me - <i>Fls</i>	ZH-NH-Fr-Dr-Ov-Ge-Ut-NB-Li Mogelijk variatie van <i>F. rufibarbis</i>
subgenus <i>Raptiformica</i> Forel, 1913 : roofmieren		
<i>F. (R.) sanguinea</i> Latreille, 1798	bloedrode roofmier mf - <i>Fsg</i>	ZH-NH-Fl-Fr-Gr-Dr-Ov-Ge-Ut-NB-Li
subgenus <i>Coptoformica</i> Müller, 1923 : satermieren		
<i>F. (C.) exsecta</i> Nylander, 1846	gewone satermier mg - <i>Fex</i>	NH-Fr-Dr-Ov-Ge-Ut
<i>F. (C.) pressilabris</i> Nylander, 1846	deuklipsatermier mh - <i>Fps</i>	NH-Fr-Dr-Ov
subgenus <i>Silvaformica</i> Van Hengel, 2009 bosmieren		
<i>F. (S.) rufa</i> Linnaeus, 1761	behaarde bosmier mi - <i>Frf</i>	Ze-ZH-NH-Fl-Fr-Gr-Dr-Ov-Ge-Ut- NB-Li

<i>F. (S.) pratensis</i> Retzius, 1783	zwartrugbosmier mj - <i>Fpt</i>	NH-Fr-Gr-Dr-Ov-Ge-Ut-NB-Li
<i>F. (S.) truncorum</i> Fabricius, 1804	stronkmier mk - <i>Ftm</i>	Ov-Ge
<i>F. (S.) polyclena</i> Förster, 1850	kale bosmier ml - <i>Fpl</i>	Ze-ZH-NH-Fl-Fr-Gr-Dr-Ov-Ge-Ut-NB-Li
n. genus <i>Lasius</i> Fabricius, 1804 : kleine schubmieren		
subgenus <i>Lasius</i> sensu stricto : grauwe mieren		
<i>L. niger</i> Linnaeus, 1758	wegmier na - <i>Lng</i>	Ze-ZH-NH-Fl-Fr-Gr-Dr-Ov-Ge-Ut-NB-Li
<i>L. brunneus</i> Latreille, 1798	boommier nb - <i>Lbn</i>	Ze-ZH-NH-Fr-Gr-Dr-Ov-Ge-Ut-NB-Li
<i>L. alienus</i> Förster, 1850	mergelmier nc - <i>Lal</i>	Li
<i>L. platythorax</i> Seifert, 1991	humusmier nd - <i>Lpt</i>	ZH-NH-Fr-Gr-Dr-Ov-Ge-Ut-NB-Li
<i>L. psammophilus</i> Seifert, 1992	buntgrasmier ne - <i>Lpm</i>	Ze-ZH-NH-Fl-Fr-Gr-Dr-Ov-Ge-Ut-NB-Li
subgenus <i>Chthonolasius</i> Ruzsky, 1912: gele parasietmieren		
<i>L. (Ch.) mixtus</i> Nylander, 1846	wintermier nf - <i>Lmx</i>	ZH-NH-Fl-Fr-Gr-Dr-Ge-Ut-NB-Li
<i>L. (Ch.) umbratus</i> Nylander, 1846	schaduwmier ng - <i>Lub</i>	Ze-ZH-NH-Fl-Fr-Gr-Dr-Ov-Ge-Ut-NB-Li
<i>L. (Ch.) bicornis</i> Förster, 1850	langschubmier nh - <i>Lbc</i>	NB-Li
<i>L. (Ch.) distinguendus</i> Emery, 1916	steppemier ni - <i>Ldg</i>	Ge-Ut-NB
<i>L. (Ch.) sabularum</i> Bondroit, 1918	breedschubmier nj - <i>Lsl</i>	ZH-NH-Fr-Ge-Ut-NB-Li
<i>L. (Ch.) meridionalis</i> Bondroit, 1919	veldmier nk - <i>Lmd</i>	ZH-NH-Fl-Fr-Gr-Dr-Ov-Ge-Ut-NB-Li
<i>L. (Ch.) citrinus</i> Emery, 1922	langhaarmier nl - <i>Lct</i>	Li † na (voor 1980)
<i>L. (Ch.) jensi</i> Seifert, 1982	puntschubmier nm - <i>Ljs</i>	Li (gevonden door Toos van Noordwijk 2007)

subgenus <i>Dendrolasius</i> Ruzsky, 1913 : houtmieren		
<i>L. (D.) fuliginosus</i> Latreille, 1798	glanzende houtmier nn - <i>Lfg</i>	Ze-ZH-NH-FI-Fr-Gr-Dr-Ov-Ge-Ut- NB-Li
subgenus <i>Cautolasius</i> Wilson, 1955 : weidemieren		
<i>L. (C.) flavus</i> Fabricius, 1781	gele weidemier no - <i>Lfv</i>	Ze-ZH-NH-Fr-Gr-Dr-Ov-Ge-Ut- NB-Li
<i>L. (C.) myops</i> Forel, 1894	kleinoogweidemier np - <i>Lmy</i>	Li
o. genus <i>Polyergus</i> Latreille, 1804 : amazonemieren		
<i>P. rufescens</i> Latreille, 1798	amazonemier oa - <i>Prf</i>	Ge-NB-Li Sinds 1976 zijn slechts vier nesten waargenomen
p. genus <i>Camponotus</i> Mayr, 1861 : reuzenmieren		
subgenus <i>Camponotus</i> sensu stricto : echte reuzenmieren		
<i>C. vagus</i> Scopoli, 1763	zwarte reuzenmier pa - <i>Cvg</i>	NH-Ov-Ge Door Dijkstra (†) in 1960 en 1972 uitgezet in de Kennemer-duinen, exoot of niet?
<i>C. ligniperdus</i> Latreille, 1802	gewone reuzenmier pb - <i>Clp</i>	Dr-Ov-Li
<u>subfamilie Dolichoderinae</u> Forel, 1878 : geurmieren		
q. genus <i>Tapinoma</i> Förster, 1850 : draaigatjes		
<i>T. erraticum</i> Latreille, 1798	mergeldraaigatje qa - <i>Ter</i>	Ge-Li
<i>T. ambiguum</i> Emery, 1925	heidedraaigatje qb - <i>Tab</i>	Ov-Ge-Ut-Li

Literatuur:

- Mabelis, A.A.**, 2007. Is de zwarte reuzenmier inheems? Entomologische berichten 67(3)2007
- Steiner, F.M. et al.**, 2006. No sympatric speciation here: multiple data sources show that the ant *Myrmica microrubra* is not a separate species but an alternate reproductive morph of *Myrmica rubra*. - Journal of Evolutionary Biology
- Boer, P.**, 2005. *M. schenckioïdes* nov. sp. een nieuwe sociaal-parasitaire mierensoort. Entomologische berichten 65(4)2005.
- Boer, P.**, 2005. *L. (Ch) sabularum* en *L. (Ch) distinguendus* in Nederland. Entomologische berichten 65(1)2005.
- Seifert, B.**, 2004. The "Black Bog Ant" *Formica picea* Nylander, 1846 – a species different from *Formica candida* Smith, 878 (Hymenoptera: Formicidae). - Myrmecologische Nachrichten 6: 29-38.
- Peeters, T.M.J. et al.**, 2004 De wespen en mieren van Nederland
- MWG**, 2003 Naamlijst Nl en Be mieren FF4(2)2003
- Seifert, B.**, 1997 *Formica lusatica* n. sp. - a sympatric sibling species of *F. cunicularia* and *F. rufibarbis*
- Seifert, B.**, 1996 Ameisen, beobachten, bestimmen
- Kutter, H.**, 1978 6a Formicidae
- Kutter, H.**, 1977 6 Formicidae

V HET HOUDEN VAN MIEREN

V.A ZWEMMENDE MIEREN

Ben Baartman deelde een paar jaar geleden mee, dat hij een kolonie *Camponotus vagus* had, waarvan de werksters op spectaculaire wijze ontsnapten. Juist om ontsnapping te voorkomen had hij de bak in een schaal met water geplaatst. Wat bleek? Er waren werksters die, door het water roeiende, ontsnapten. Opvallend was, dat ze op dezelfde manier ook weer terugkeerden in het nest!

Heb je ook iets leuks meegemaakt met je kolonie? Laat het ons weten!

VI DIVERSEN

VLA FINANCIËLE VERANTWOORDING 2008

BALANS 2008

nietmachine	€ 13,-	vooruitbetaalde contr.	€ 216,-
banksaldo '08	€ 1.203,45	reservering FF	€ 750,-
postzegels	€ 29,62		
achterstallige contr.	€ 89,-	kapitaal '08	€ 368,07
	<u>€ 1.334,07</u>		<u>€ 1.334,07</u>

KASBOEK 2008

banksaldo 1 jan '08	€ 872,46	bankkosten	€ 21,05
contributie.	€ 916,-	bijeenkomst/excursie	€ 29,90
gift	€ 6,-	kosten FF 2006	€ 449,21
		kosten FF 2007	€ 90,85
		banksaldo 31 dec '08	€ 1.203,45
	<u>€ 1.794,46</u>		<u>€ 1.794,46</u>

WINST : € 368,07 -- € 297,77 = € 70,30

Opmerkingen

1. De reservering voor FF is vrij hoog opgelopen doordat in de afgelopen jaren niet alle FF's zijn uitgekomen. In 2008 zijn 4 FF's uitgekomen, zodat de achterstand wordt ingelopen. Dit zal tot een daling van de reservering leiden.
2. De inning van de contributie is vrijwel geheel bij. In de toekomst wordt na de bijeenkomst in maart in principe geen FF meer toegezonden, als de contributie niet is voldaan.
3. De begroting voor 2009 zal vrijwel identiek zijn aan de uitgaven van 2008, alleen de post contributie zal lager zijn, omdat er vrijwel geen achterstand meer is.

Omdat deze financiële verantwoording niet was gepubliceerd in het februari nummer van Forum Formicidarum, kon hij formeel niet worden goedgekeurd op de bijeenkomst in maart. Besloten is toen de verantwoording per stilteprocedure goed te keuren. Dit houdt in, dat U tot 1 juni 2009 de gelegenheid heeft commentaar in te dienen. Is op die datum geen commentaar ontvangen, dan wordt de verantwoording als goedgekeurd beschouwd.

De **Mierenwerkgroep/NEV** heeft tot doel het bundelen en bevorderen van de kennis van mieren (Formicidae), mede met het oog op natuurbehoud en milieubeheer. Zij tracht dit doel te bereiken door:

- het uitwisselen van **onderzoeksresultaten**
- het organiseren van terrein**inventarisaties**
- het doorgeven van gegevens, die van belang zijn voor het **natuurbehoud**
- het bestuderen en verspreiden van relevante **literatuur**
- het uitwisselen van kennis en ervaring m.b.t. het **houden van mierensoorten**
- **het bevorderen van onderlinge samenwerking**

Jaarlijks organiseert de MWG/NEV een bijeenkomst, enkele excursies en een determinatiedag. Ervaren leden helpen met de determinatie.
Het mededelingenblad FF verschijnt 3x per jaar.

Het lidmaatschap van de MWG/NEV staat open voor zowel leden als niet-leden van de NEV.

De **contributie** bedraagt € 9,- en voor nieuwe leden geldt tevens een **entreegeld** van € 9,- (MWG rekening: 45.14.97.546 t.n.v. MIERENWG/NEV te Bilthoven) (buitenland: IBAN code: NL21ABNA0451497546, BIC code: ABNANL2A)

Het bestuur wordt gevormd door:

André (A.J.) van Loon <i>voorzitter</i>	020.6997585
Jinze Noordijk <i>vice-voorzitter</i>	0317.419189 / 06.14605259
Ferry (E.H.) van Elven <i>secretaris</i>	030.7071170 / 06.45613102 mwg.bestuur@gmail.nl
Rudolf (G.R.) van Hengel <i>redacteur Forum Formicidarum</i> <i>penningmeester, ledenadministrator</i> (vacature) <i>inventarisatie coördinator</i>	030.2287134
Bram (A.A.) Mabelis <i>redactielid</i>	0343.453393